

SELETUSKIRI

Eesti seisukohad määruse eelnõu kohta, mis käsitleb Europoli võimestamist ning uuendab reegleid piiriülese politseikoostöö tõhustamiseks

Kokkuvõte

Euroopa Liidu julgeolekukeskkond on pidevas muutuses. Raske ja organiseeritud kuritegevus ning terrorism on üha enam piiriülesed, tehnoloogiapõhised ja omavahel seotud. Kuritegelikud võrgustikud kasutavad ulatuslikult digitalistuid, krüptitud kommunikatsioonivahendeid, automatiseeritud lahendusi, tehisintellekti ja krüptovarasid, mis võimaldavad neid tegutseda üle piiride kiiresti ning paindlikult. Samal ajal on saagenud ka kolmandatest riikidest juhitud, liikmesriikide julgeolekut kahjustav tegevus - hübriidohud, sealhulgas küberrünnakud ja elutähtsa taristu vastu suunatud tegevus, mis suurendavad Euroopa Liidu sisejulgeolekualaseid väljakutseid.

Euroopa Komisjon esitas määruse ettepaneku, millega luuakse Europolile uus õigusraamistik ja ajakohastatakse ameti volitusi. Ettepaneku eesmärk on tugevdada Europoli võimekust toetada liikmesriike raske ja piiriülese kuritegevuse, organiseeritud kuritegevuse, terrorismi ning tehnoloogiapõhise kuritegevuse ennetamisel, avastamisel ja uurimisel. Samuti soovitakse parandada liikmesriikide vahelist õigusalast koostööd, suurendada operatiivteabe vahetamist ja analüüsimist, sealhulgas tehisintellekti abil, ning tugevdada Europoli koostööd teiste Euroopa Liidu õiguskaitse- ja justiitsasutustega. Lisaks täpsustatakse Europoli pädevust hübriidmõõtmega kuritegevuse käsitlemisel ning lisatakse Europoli pädevusse kuuluvate kuritegude loetellu sooline vägivald.

Ettepanekuga suurendatakse Europoli operatiivset toetust liikmesriikidele, sealhulgas piiriüleste uurimisrühmade ja ühiste operatsioonide läbiviimisel. Samuti laiendatakse Europoli võimalusi suurandmete töötlemiseks ja analüüsimiseks, parandatakse liikmesriikide vahelist infovahetust ning tugevdatakse ameti rolli innovatsiooni- ja tehnoloogiakeskusena. Lisaks nähakse ette tihedam koostöö teiste Euroopa Liidu asutuste ning vajaduse korral ka erasektoriga, eelkõige finants- ja telekommunikatsioonisektoris.

Eesti toetab Europoli suutlikkuse suurendamist ja liikmesriikidele pakutava toe tugevdamist. Eesti peab siiski oluliseks, et säiliks liikmesriikide otsustusõigus ning et võimekuste arenduste puhul oleksid tagatud piisavad andmekaitse-, andmeturbe- ja järelevalvemehhanismid. Samuti arvab Eesti, et Europoli uute juhtimis- ja nõuandestruktuuride loomine peab olema põhjendatud nende tegeliku lisandväärtusega ega tohi dubleerida olemasolevaid struktuure.

Ettepaneku rakendamine eeldab Europolile märkimisväärsed lisaressursse, sealhulgas üle miljardi euro täiendavat rahastust ja sadu uusi ametikohti. Muudatused mõjutavad ka liikmesriikide õiguskaitseasutuste töökorraldust ning toovad kaasa täiendavaid kulusid. Eesti jaoks on oluline, et rakendamise ajakava, liikmesriikide ressursivajadused ja eelarvelised lisakulud oleksid proportsionaalsed ning liikmesriikidele jõukohased.

1. SISSEJUHATUS

Euroopa Komisjon esitas 24. juunil 2026 Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse ettepaneku COM(2026) 580 Euroopa Liidu Õiguskaitsekoostöö Ameti (Europol) kohta, millega ajakohastatakse Europoli õigusraamistikku, tugevdatakse ameti suutlikkust toetada liikmesriike raske ja piiriülese kuritegevuse ning terrorismi ennetamisel ja uurimisel ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EL)

2016/794. Samuti muudetakse määrust (EL) 2018/1726 ning Prüm II raamistikku käsitlevat määrust (EL) 2024/982.

Kavandatav määrus on vahetult kohaldatav. Eelnõu koosneb kuueteistkümnest peatükist, 141 artiklist ja neljast lisast. Määruse eelnõu suhtes on lisaks Siseministeeriumile seisukohtade kujundamisel saadud kommentaare Politsei- ja Piirivalveametilt (PPA), Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskuselt (SMIT), Kaitsepolitseiametilt (KAPO), Riigiprokuratuurilt, Rahapesu Andmebüroolt (RAB), Eesti Kohtuekspertiisi Instituudilt (EKEI), Justiits- ja Digiministeeriumilt ning Andmekaitse Inspektsioonilt (AKI). Valdkonnapõhiselt mõjutab määruse rakendamine politseitööd ja -pädevust, politsei infosüsteemide arendamist, andmekaitse ja järelevalve korraldust ning riigieelarvet tervikuna.

Vabariigi Valitsuse seisukoha kujundamine on vajalik, kuna muudatus on osa laiemast Euroopa Liidu siseturvalisuse valdkonna võimestamisest, mille raames nähakse Europoli puhul ette ameti ulatuslikku reformimist ja selle tugiteenuste olulist laiendamist. Sellest tuleneb ka täiendav mõju nii siseriiklikule halduskoormusele kui ka riigieelarvele. Vabariigi Valitsuse otsuse eelnõu ning seletuskirja koos lisadega koostasid Siseministeeriumi Euroopa Liidu ja välissuhete osakond ning sisejulgeoleku osakond (info@siseministeerium.ee). Valdkonna eest vastutab Siseministeeriumi sisejulgeoleku asekancler Joosep Kaasik (joosep.kaasik@siseministeerium.ee).

2. TAUST

President von der Leyeni 2024.–2029. aasta poliitilistes suunistes teatati eesmärgist Europoli veelgi tugevdada. Algatuse ajendiks on raske ja organiseeritud kuritegevuse ning terrorismi üha rahvusvahelisem, digitaalsem ja omavahel võrgustatum olemus. Piiriülesed kuritegelikud võrgustikud kasutavad tegevuses digitaristut, ebaseaduslikke rahavooge, logistilisi võrgustikke ja veebiteenuseid. Sellises keskkonnas on oluline, et liikmesriikide õiguskaitseasutustel oleks võimalik vahetada teavet kiiresti ning kasutada ühiselt Euroopa tasandi analüüsi- ja operatiivvõimekust. Eesmärk tugineb ka Euroopa sisejulgeoleku strateegial ProtectEU, milles määratakse kindlaks radikaalne muutus selles, kuidas Euroopa Liit (EL) korraldab oma ühist reageerimist üha keerukamatele ja omavahel seotud julgeolekuohtudele.

Euroopa Komisjoni Rändepoliitika ja Siseasjade Peadirektoraadi (DG HOME) tellimusel viidi aastatel 2024-2026 läbi sõltumatu välishindamine ja mõjuhindangu uuring, mis kaardistas senise õigusraamistiku tulemuslikkust, andmekaitse lünki ja riiklike õiguskaitseasutuste võimekuse vajadusi. 2025. aasta novembris ja detsembris korraldas Euroopa Komisjon liikmesriikide õiguskaitseasutustele **neli temaatilist ekspertide töötuba Europoli tuleviku teemal**. Lisaks eelnes määruse eelnõule **ulatuslik avalik konsultatsioon**, mille raames korraldati esmalt suunatud tagasisidevoor (*call for evidence*) ning seejärel kõigile sidusrühmadele (sh teadlastele, vabaühendustele ja erasektorile) suunatud **veebipõhine avalik uuring**. Need uuringud ja küsitlused andsid vajalikud sisendid Europoli volituste täpsustamiseks andmetöötamise, teadus- ja arendustegevuse ning piiriülese operatiivkoostöö valdkonnas.

Eelnõu on osa laiemast Euroopa Liidu õiguskaitse- ja kriminaalõiguslase koostöö algatuste paketist, mille eesmärk on parandada koostööd politsei, prokuratuuri ja kohtute vahel. Samasse paketti

kuuluvad Euroopa Liidu Kriminaalõigusalase Koostöö Ameti (Eurojust) määrus, Euroopa uurimismääruse direktiiv ja liidu institutsioonide andmekaitsemäärus.¹ Eelnõu koosneb kuueteistkümnest peatükist, 141 artiklist ja neljast lisast. Osa seniseid lahendusi säilib, kuid sätete numeratsioon muutub.

3. MÄÄRUSE EELNÕU SISUKOKKUVÕTE

Eelnõuga soovitakse asendada kehtiv Europoli määrus uue määrusega ning muuta eu-LISA (EL) 2018/1726² ja Prüm II määrust (EL) 2024/982³.

Kehtiva määruse kohaselt toetab Europol liikmesriikide õiguskaitseasutusi eelkõige teabevahetuse, analüüsi, eksperditeadmiste ja operatiivkoostöö kaudu. Eelnõu säilitab selle põhiülesande, kuid muudab oluliselt ameti tegevusmudelit, andmetöötlusraamistikku, tehnoloogilisi võimekusi ning koostöökorraldust. Eelnõu tugevdab Europoli rolli kolmes omavahel seotud valdkonnas: i) Euroopa Liidu õiguskaitsealase teabekeskusena, ii) liikmesriikide operatiivtegevuse toetajana ning iii) tehnoloogia ja innovatsiooni arendajana.

3.1. Europoli rolli tugevdamine

Eelnõuga kujundatakse Europolist Euroopa Liidu õiguskaitseasutuste keskne operatiivtegevuste, teabevahetuse ja innovatsiooni keskus. Selle eesmärk on parandada liikmesriikide õiguskaitseasutuste suutlikkust tuvastada piiriüleseid kuritegelikke seoseid, kasutada ulatuslikumalt operatiivanalüüsi ning võtta kasutusele uusi tehnoloogilisi lahendusi. Võrreldes kehtiva määrusega suureneb Europoli roll operatiivtegevuste toetamisel, kriminaalteabe riskasutamisel ja analüüsimisel ning liikmesriikide ühiste tehnoloogiliste võimekuste arendamisel.

Europoli pädevusse kuuluvate kuriteoliikide loetelu jääb põhiliselt muutumatuks, kuid eelnõuga lisatakse sinna sõnaselgelt **ka sooline vägivald**. Samuti täpsustatakse, et Europol võib toetada liikmesriike ka selliste kuritegude uurimisel, millel on **hübriidmõõde, kui need kuuluvad juba Europoli pädevusse**.

3.2. Operatiivkoostöö tõhustamine

Eelnõuga laiendatakse Europoli operatiivset tuge liikmesriikidele. Selleks luuakse paindlikum raamistik operatiivanalüüsi, tehnilise toe, kohtuekspertiisialaste võimekuste ning spetsialiseeritud ekspertteadmiste kasutamiseks. Europol saab senisest ulatuslikumalt toetada keerukaid ja mahukaid piiriüleseid uurimisi, reageerida kiiresti muutuvatele kuriteoohule ning koondada eri liikmesriikide õiguskaitseasutuste teadmisi ja ressursse.

¹ Vt Euroopa Komisjoni eelnõu Eurojusti uue määruse kohta (COM(2026) 570), eelnõu Euroopa uurimismääruse direktiivi kohta (COM(2026) 313) ja eelnõu Euroopa Liidu institutsioonide andmekaitset käsitleva määruse (EL) 2018/1725 muutmise kohta (COM(2026) 314).

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2018/1726, 14. november 2018, mis käsitleb Vabadusel, Turvalisusel ja Õigusel Rajaneva Ala Suuremahuliste IT-süsteemide Operatiivjuhtimise Euroopa Liidu Ametit (eu-LISA) ning millega muudetakse määrust (EÜ) nr 1987/2006 ja nõukogu otsust 2007/533/JSK ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1077/2011.

³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/982, 13. märts 2024, milles käsitletakse politseikoostöö raames toimuvat automatiseeritud andmete otsingut ja vahetust ning millega muudetakse nõukogu otsuseid 2008/615/JSK ja 2008/616/JSK ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruseid (EL) 2018/1726, (EL) 2019/817 ja (EL) 2019/818 (Prüm II määrus).

Olulisemate muudatustena nähakse ette operatiivrakkerühmade kasutamise laiendamine, Europol suurem roll ühiste uurimisrühmade toetamisel, spetsialiseeritud ekspertide kaasamine ning operatiiv- ja tehniliste reservide loomine. Samuti tugevdatakse Europol riikliku üksuse (ENU) rolli ning nähakse ette Europol tugibüroode (ESO) loomist liikmesriikidesse, et hõlbustada Europol teenuste kasutamist. Operatiivtoe laiendamisele vaatamata jääb eelnõu kohaselt riigisiseste kriminaalmenetluste ja uurimistoimingute juhtimine liikmesriikide pädevate asutuste vastutusalasse.

3.3. Teabehalduse ja andmevahetuse edendamine

Teabehaldus moodustab eelnõu ühe kesksema osa. Võrreldes kehtiva määrusega luuakse uus terviklik andmehaldusraamistik, mille eesmärk on parandada õiguskaitsealase teabe kättesaadavust, andmete riskikontrolli ja operatiivanalüüsi.

Selleks nähakse ette Europol ristkontrolliteenuse loomine, analüütilise keskkonna edasiarendamine, politsei ühise andmeruumi (*Police Shared Data Space*) kasutuselevõttu ning Europol pilvetaristu loomist. Samuti luuakse Euroopa politsei digitaalne identiteet, laiendatakse universaalse sõnumivormingu (UMF) kasutamist ning nähakse ette uued võimalused biomeetriliste andmete töötlemiseks.

Eelnõu tugevdab ka andmete esitajate ehk omanike õigusi. Liikmesriigid saavad jätkuvalt määrata oma andmete kasutamise ja edasise jagamise tingimusi ning Europol peab arvestama andmete kasutuspiirangute ja muude liikmesriikide kehtestatud tingimustega.

3.4. Tehnoloogilise suutlikkuse ja innovatsiooni suurendamine

Võrreldes kehtiva määrusega muutub teadus-, arendus- ja innovatsioonitegevus Europol üheks keskseks tegevussuunaks. Eelnõu eesmärk on tugevdada Europol rolli Euroopa õiguskaitse tehnoloogia- ja innovatsioonikeskusena ning parandada liikmesriikide võimekust kasutada uusi tehnoloogilisi lahendusi kuritegevuse tõkestamisel ja uurimisel.

Selleks luuakse ühine tehnoloogilise tulevikuseire ja võimearenduse raamistik (*Foresight and Common Capability Development Framework*), mille ülesanne on kaardistada õiguskaitseasutuste võimekusvajadusi, tuvastada tehnoloogilisi arengusuundi ning toetada ühiste võimekuste väljaarendamist. Samuti tugevdatakse Europol innovatsioonilabori (*Innovation Lab*) rolli uute tehnoloogiate, sealhulgas tehisintellekti (AI) lahenduste arendamisel, katsetamisel ja kasutuselevõtu toetamisel.

3.5. Europol juhtimise tõhustamine

Eelnõuga muudetakse Europol juhtimiskorraldust ning luuakse täiendavad juhtimis- ja nõuandestruktuurid, mille eesmärk on toetada ameti uusi ülesandeid andmehalduse, innovatsiooni ja tehnoloogia valdkonnas. Samal ajal säilib Europol haldusnõukogu keskne roll ameti strateegilises juhtimises ja järelevalves.

Juhtimismuudatuste eesmärk on muuta Europol tegevus paindlikumaks ning toetada uute teenuste ja tehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõttu.

3.6. Euroopa Liidu asutuste, partnerite ja kolmandate riikidega koostöö tugevdamine

Eelnõuga laiendatakse Europolit koostööd teiste Euroopa Liidu õiguskaitse-, justiits- ja sisejulgeolekuasutustega, sealhulgas Eurojustiga, Euroopa Prokuratuuriga (EPPO), Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Ametiga (Frontex), Turvalisusel ja Õigusel Rajaneva Ala Suuremahuliste IT-süsteemide Operatiivjuhtimise Euroopa Liidu Ametiga (eu-LISA), Euroopa Pettustevastase Ametiga (OLAF), Euroopa Liidu Rahapesu ja Terrorismi Rahastamise Tõkestamise Ametiga (AMLA), Euroopa Liidu Küberturvalisuse Ametiga (ENISA), Euroopa Liidu Uimastiametiga (EUDA) ja Euroopa Põhiõiguste Ametiga (FRA).

Samuti tugevdatakse koostööd erasektoriga, eelkõige finantssektori, pangandussektori ja sideettevõtjatega, ning täpsustatakse koostöö aluseid kolmandate riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega. Selle eesmärk on parandada piiriüleste kuritegude uurimise ja tõkestamise jaoks vajaliku teabe kättesaadavust ning suurendada operatiivkoostöö tõhusust.

Koostöö laiendamisega kaasneb ka täpsem regulatsioon isikuandmete vahetamiseks, kasutamiseks ja kolmandatele riikidele edastamiseks.

3.7. Andmekaitse ja põhiõiguste kaitse edendamine

Eelnõu ajakohastab Europolit andmekaitseraamistikku ning loob täiendavad tingimused isikuandmete, sealhulgas biomeetriliste ja muude tundlike andmete töötlemiseks. Senisest suuremat tähelepanu pööratakse teadus- ja innovatsiooniprojektides kasutatavate andmete töötlemisele, andmete säilitamise ja kustutamise tingimustele, andmesubjektide õiguste kaitsele ning andmekaitsealase järelevalve korraldusele.

Samuti tugevdatakse Euroopa Andmekaitseinspektori (EDPS) ja liikmesriikide järelevalveasutuste koostööd ning täpsustatakse Europolit andmekaitseametniku ja põhiõiguste ametniku ülesandeid.

3.8. Ressursside suunamine

Eelnõu kohaselt vajab Europolit uue mandaadi rakendamine 2028-2034 eelarveperioodil täiendavalt ligikaudu 1,053 miljardit eurot ja 910 täiendavat ametikohta. Europolile eraldatav täiendav raha 1,041 miljardit eurot ning eu-LISA osa on 11,758 miljonit eurot⁴. Hinnanguliselt moodustavad Eesti kulud liikmesriikide kogukulust (590,15mln EUR) uuel eelarveperioodil umbes 16-20 mln EUR, millest umbes poole moodustaksid ühekordsed kulud (nt andmelaadijad, süsteemide ja tööriistade uuendamine, pilveteenuse ja digitaalse taristu rakendamine). Siiski täpsema eelarvevajaduste hinnangu saab teha alles määruse eelnõu menetlemise lõppfaasis, kui on teada täpsed tugiteenused ja arendusvajadused ning tehtud vastavad siseriiklikud analüüsid.

Ressursside suunamine on põhjalikumalt kajastatud finantsmõjude peatükis.

4. MÄÄRUSE EELNÕU SISUÜLEVAADE

⁴ Tegemist on Euroopa Komisjoni ettepanekuga, mitte veel lõplikult vastu võetud eelarvega. Seadusandlik menetlus on alles käimas.

Eelnõuga soovitakse asendada kehtiv Europoli määrus uue määrusega ning muuta eu-LISA määrust (EL) 2018/1726⁵ ja määrust (EL) 2024/982⁶. Eelnõu tugevdab Europoli rolli kolmes omavahel seotud valdkonnas: Euroopa Liidu õiguskaitsealase teabe keskusena, liikmesriikide operatiivtegevuse toetajana ning tehnoloogia ja innovatsiooni arendajana.

Europoli operatiivset rolli soovitakse suurendada, et amet saaks senisest ulatuslikumalt toetada liikmesriike võitluses raske ja organiseeritud piiriülese kuritegevuse ning terrorismi-vastases võitluses. See hõlmab ka Europoli pädevusse kuuluvaid kuritegusid, millega kaasneb hübriidmõõde. **Hübriidmõõdet ehk seost vaenulike kolmandate riikide mittekonventsionaalsete rünnetega käsitletakse eelnõus kuritegevusega seotud tunnusena, mitte eraldiseisva uue kuriteoliigina.**

Eelnõu näeb ette operatiivanalüüsi, ekspertteadmiste ja erivõimekuste kasutamise, operatiivsete tööühmade moodustamise ja ühiste uurimisrühmade toetamist ning Europoli ekspertide ja töötajate lähetamist. Samuti käsitletakse Europoli toetust EMPACT-i tegevusele ja koostööle Eurojustiga⁷.

4.1. Üldsätted, eesmärgid ja ülesanded (artiklid 1-7)

Eelnõu esimeses peatükis sätestatakse Europoli eesmärgid, ülesanded, pädevus, asukoht, pädevuse ulatus, põhifunktsioonid, mille kaudu Europol toetab liikmesriikide pädevaid asutusi. **Eelnõuga asendatakse kehtiv Europoli määrus ning ajakohastatakse Europoli ülesandeid vastavalt muutunud kuritegevuse keskkonnale ja õiguskaitseasutuste vajadustele.**

Artiklis 5 määratletakse Europoli pädevusse kuuluvad kuritegevuse vormid. Europoli pädevuse hulka kuuluvad muu hulgas terrorism, organiseeritud kuritegevus, narkokaubandus, rahapesu, inimkaubandus, rändajate ebaseaduslik üle piiri toimetamine, küberkuritegevus ning kuritegevus liidu finantshuvide vastu. Eesti vaatest on tegu sobiliku lähenemisega, mil hübriidmõõde ei kujuta endast eraldiseisvat uut kuriteoliiki, vaid võib esineda Europoli pädevusse juba kuuluva kuriteo tunnusena. Seetõttu hübriidmõõtmega kuritegevuse käsitlemine ei tohiks iseseisvalt laiendada Europoli pädevust.

Samuti lisatakse Europoli pädevuses olevate kuriteoliikide hulka **ka sooline vägivald**. Muudatus arvestab selliste kuritegude järjest suurenevat piiriülest ja tehnoloogiapõhist mõõdet ning tagab kooskõla direktiiviga (EL) 2024/1385⁸, võimaldades Europolil pakkuda liikmesriikidele senisest tõhusamat tuge teabevahetuse, kriminaalteabe analüüsi ja operatiivkoostöö valdkonnas.

⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2018/1726, 14. november 2018, mis käsitleb Vabadusel, Turvalisusel ja Õigusel Rajaneva Ala Suuremahuliste IT-süsteemide Operatiivjuhtimise Euroopa Liidu Ametit (eu-LISA) ning millega muudetakse määrust (EÜ) nr 1987/2006 ja nõukogu otsust 2007/533/JSK ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1077/2011

⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/982, 13. märts 2024, milles käsitletakse politseikoostöö raames toimuvat automatiseeritud andmete otsingut ja vahetust ning millega muudetakse nõukogu otsuseid 2008/615/JSK ja 2008/616/JSK ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruseid (EL) 2018/1726, (EL) 2019/817 ja (EL) 2019/818 (Prüm II määrus)

⁷ Samaaegselt Europoli määrusega menetletakse [ka Eurojusti määrust](#). Menetlused toimuvad erinevates tööühmades ning on oluline, et Komisjon tagab menetluste kohta ülevaated mõlemas tööühmas ning infovahetus tagatakse ka siseriiklike asutuste vahel.

⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/1385, 14. mai 2024, mis käsitleb naistevastase vägivalla ja perevägivalla tõkestamist.

4.2. Operatiivkoostöö (artiklid 8-27)

Teises peatükis tugevdatakse Europolit operatiivset rolli ning sätestatakse õiguslik raamistik liikmesriikidele antava operatiivtoe eri vormidele. Peatükk hõlmab Europolit strateegilist ja operatiivset analüüsi, operatiivtuge, koostööd rahapesu andmebüroodega, rahalist tuge, koostööd Eurojusti ja EPPOga, operatiiv- ja analüüsiteenistust, spetsialiseeritud keskusi, operatiivseid töörühmi, ühiseid uurimisrühmi, ekspertide kaasamist ning EMPACTi⁹ toetamist.

Artikkel 8 sätestab Europolit operatiivtoe laiendatud raamistiku. Europol saab toetada liikmesriike muu hulgas operatiiv- ja analüütilise toe, tehniliste ja kohtuekspertiisialaste võimekuste ning spetsialiseeritud ekspertteadmiste kaudu.

Eelnõu eesmärk on võimaldada Europolil senisest paindlikumalt toetada keerukaid ja ulatuslikke piiriüleseid uurimisi ning reageerida kiiresti muutuvatele kuriteoähvardustele. **Operatiivtoe kasutamisel jääb liikmesriigi pädevale asutusele vastutus riigisisese kriminaalmenetluse ja operatiivtegevuse juhtimise eest.**

Artikkel 9 tugevdab Europolit koostööd rahapesu andmebüroodega. Koostöö eesmärk on toetada piiriüleste finantskuritegude ja rahapesuga seotud uurimisi ning võimaldada asjakohase teabe tõhusamat vahetamist.

Artikkel 11 tugevdab Europolit ja Eurojusti koostööd ning näeb ette tihedama teabevahetuse ka EPPO-ga.

Artikliga 12 luuakse Europolit operatiiv- ja analüüsiteenistus, mille eesmärk on tagada pidev operatiivne ja analüütiline tugi.

Artiklid 13-19 käsitlevad **Europolit spetsialiseeritud pädevuskeskusi** (nt Terrorismi Keskuse ECTC, Küberkuritegevuse Keskuse EC3, Finants- ja Majanduskuritegude Keskus (EFECC)) jt) ja nende võimestamist. Keskused koondavad valdkondlikke teadmisi ja erivõimekusi ning toetavad liikmesriikide õiguskaitseasutusi näiteks küberkuritegevuse, terrorismi, raske ja organiseeritud kuritegevuse ning finantskuritegevuse valdkonnas.

See osa loob raamistiku operatiivrakkerühmade kasutamiseks piiriüleste kuritegude uurimisel. Töörühmad võimaldavad koondada eri liikmesriikide ja vajaduse korral kolmandate riikide õiguskaitseasutuste võimekusi konkreetsete piiriüleste kuriteoähvarduste lahendamiseks. Samuti tugevdab Europolit osalemist ühistes uurimisrühmades ning koostööd Eurojustiga.

Artikkel 22 käsitleb **Europolit ekspertide ja töötajate** lähetamist liikmesriikidesse. Lähetamise eesmärk on tuua Europolit eksperditeadmised ja tehnilised võimekused liikmesriigi operatiivtegevusele lähemale.

⁹ EMPACT (ingl. k. *European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats*) on Euroopa Liidu juhtiv sisejulgeolekualane koostöövorm, mille eesmärk on avastada, tõkestada ja ühiselt võidelda raske ja organiseeritud rahvusvahelise kuritegevusega.

Artikkel 24 loob Europoli juurde spetsialiseeritud operatiiv- ja tehnilised reservid, mis koosnevad liikmesriikide määratud ekspertidest, et suurendada vajadusel uurimisrühmade tõhusust eriteadmistega või – oskustega ekspertide näol. Ekspertide lähetamiseks Europoli kutsel peab nõusoleku andma liikmesriik. Selliste ekspertide koolitamiseks ja lähetamiseks võib taotleda Europolilt rahastust.

Artikkel 25 tugevdab Europoli riikliku üksuse (ingl. k. *Europol National Unit* – ENU) osatähtsust. ENU jääb liikmesriigi ja Europoli vaheliseks keskseks kontakt- ja koordineerimispunktiks ning saab senisest suurema rolli ka liikmesriigi strateegiliste prioriteetide ja Europoliga tehtava koostöö koordineerimisel.

Artikkel 26 näeb ette, et iga liikmesriik loob Europoli riikliku üksuse juurde Europoli tugibüroo (ingl. k. *Europol Support Office* – ESO). Tugibüroo eesmärk on hõlbustada Europoli operatiivtoe, analüüside, eksperditeadmiste ja erivõimekuste kasutamist liikmesriigi pädevate asutuste tegevuses. Tugibüroo töötajad oleksid Europoli lähetatud töötajad, kellel on varasem kogemus asjaomase liikmesriigi pädevas asutuses. Tugibüroo toimimise üksikasjalikud reeglid kehtestab Europol Haldusnõukogu.

4.3. Teabehaldus (artiklid 28-56)

Kolmas peatükk on eelnõu üks kesksemaid osi ning sätestab Europoli töödeldava teabe, andmekeskonna, andmete ristkontrolli, analüüsi ja turvalise teabevahetuse põhimõtted. Peatükis reguleeritakse muu hulgas liikmesriikide ja teiste teabeandjate edastatud andmete töötlemist, Europoli andmetöötluse eesmärke ning Europoli põhiteenuseid ja -vahendeid.

Artikkel 33 on oluline andmete esitaja/omaniku õiguste ja andmete kasutustingimuste seisukohast. Andmete esitajal on võimalik määrata, millisel eesmärgil teavet töödeldakse ning millised piirangud kehtivad selle kasutamisele, edastamisele, edasisaatmisele, kustutamisele või hävitamisele. Europol peab selliseid piiranguid järgima.

Artikkel 34 sätestab Europoli kohustuse teavitada liikmesriiki teda puudutavast teabest. Kui teabele seatud piirang takistab selle edastamist, peab Europol üldjuhul küsima teabe esitajalt edastamiseks sõnaselge loa. Erandina võib Europol teavitada liikmesriiki ka piirangust olenemata, kui see on vajalik vahetu eluohtliku ohu ennetamiseks, kuid sellisel juhul tuleb teabe esitajat sellest teavitada ja otsust põhjendada.

Artikkel 35 sätestab Europoli andmekeskonna üldise raamistiku ning näeb ette koostalitlusvõimeliste teenuste ja tehniliste komponentide arendamise.

Artiklid 36–39 käsitlevad Europoli ristkontrolliteenust. See võimaldab andmete üleslaadimist, otsimist, ajakohastamist ja kustutamist ning turvalist ühendust liikmesriikide ja teiste õigustatud kasutajatega (nt Eurojust või EPPO). Liikmesriigid peavad tagama oma asjaomaste juhtumikorraldussüsteemide tehnilise ühendamise ja koostalitlusvõime Europoli ristkontrolliteenusega.

Eelnõu kohaselt peavad liikmesriigid ja Europol tagama ristkontrolliteenusesse sisestatud andmete täpsuse, ajakohasuse ja terviklikkuse ning vajaduse korral andmeid ajakohastama või kustutama. See on oluline nii operatiivse kasutamise usaldusväärsuse kui ka andmekaitse seisukohast.

Artiklid 40 ja 41 käsitlevad Europoli analüütilist keskkonda, milles Europol saab andmeid säilitada, töödelda, ristkontrollida ja analüüsida. Keskkond võimaldab koondada eri allikatest pärinevat teavet ning toetada liikmesriikide operatiivtegevust. Liikmesriikide pädevate asutuste juurdepääs analüütilises keskkonnas töödeldavale teabele toimub üldjuhul kaudse juurdepääsu ja automaatse päringutabamusel või selle puudumisel põhineva süsteemi põhimõtte alusel.

Artiklid 42-45 loovad politsei ühise andmeruumi (ingl. k. *Police Shared Data Space*), mis põhineb Europoli pilvetaristul ning võimaldab liikmesriikidel ja Europolil teha ühiseid operatiivanalüüse. Ühise operatiivanalüüsi juhtumi avamise otsustavad asjaomased liikmesriigid. Europol toetab juhtumiga seotud analüüsi ja operatiivtegevust, kuid ei asenda liikmesriikide pädevate asutuste juhtimis- ega otsustusõigust.

Artikkel 46 sätestab SIENA kui Europoli turvalise teabevahetusvahendi.

Artikkel 50 sätestab Europoli pilvetaristu, mille kaudu saab turvaliselt säilitada, töödelda, analüüsida ja vahetada andmeid.

Artikkel 51 näeb ette **Euroopa politsei digitaalse identiteedi**, mille kaudu tagatakse kasutajate autentimine ja juurdepääsuõiguste diferentseerimine.

Artikkel 53 käsitleb universaalset sõnumivormingut (UMF) ning artikkel 54 - Euroopa Liidu DNA vaste leidmise rakendust.

4.4. Tehnoloogiline suutlikkus ja innovatsioon (artiklid 57-67)

Neljandas peatükis tugevdatakse Europoli rolli **Euroopa õiguskaitse tehnoloogia- ja innovatsioonikeskusena**. Peatükk hõlmab tehnoloogilist tulevikuseiret, ühiste võimekuste kavandamist, teadus- ja arendustegevust, innovatsiooni, uute tehnoloogiate arendamist ja testimist ning spetsialiseeritud teadmiste ja koolituse toetamist.

Artikkel 57 loob nn *Foresight and Common Capability Development Framework'i*, mille eesmärk on tuvastada Euroopa Liidu tasandil õiguskaitseasutuste ühised võimekuslüngad, uued tehnoloogiad, teadus- ja innovatsioonivajadused ning koostalitlusvõime ja standardimise vajadused. Raamistik peab võimaldama liikmesriikide vajadusi arvestades kavandada pikaajaliselt ühiseid tehnoloogilisi ja operatiivseid võimekusi.

Ülejäänud peatüki sätted käsitlevad teadus- ja innovatsioonitegevust, tehnoloogiliste võimekuste arendamist, katsetamist ning Europoli ja liikmesriikide ekspertteadmiste koondamist.

4.5. Europoli korraldus ja juhtimine (artiklid 68-78)

Viiendas peatükis sätestatakse Europolit juhtimis- ja organisatsiooniline ülesehitus. Eelnõu eesmärk on tugevdada Europolit strateegilist juhtimist ja võimekust teha tehnoloogia, andmehalduse ja operatiivtegevuse valdkonnas kiiremaid otsuseid.

Haldusnõukogu säilitab oma keskse strateegilise juhtimise ja järelevalve rolli. Moodustatakse Täitevkomitee (ingl k. *Executive Board*), tegevdirektorile lisanduvad tema asetäitjad ning erinevad IKT, teabehalduse, innovatsiooni ja tehnoloogiliste võimekustega seotud juhtimis- ja nõuandestruktuurid.

4.6. Suhted liidu üksustega (artiklid 79-90)

Kuuendas peatükis sätestatakse Europolit koostöö teiste Euroopa Liidu institutsioonide, ametite ja asutustega. Peatükk hõlmab muu hulgas koostööd Euroopa Liidu asutustega, nagu Eurojust, EPPO, Frontex, eu-LISA, OLAF, AMLA, ENISA aga ka EUDA, FRA. Koostöö eesmärk on parandada operatiivset ja strateegilist teabevahetust, analüüsi ning ühiste võimekuste kasutamist.

4.7. Suhted partneritega (artiklid 91-97)

Seitsmendas peatükis reguleeritakse Europolit koostööd kolmandate riikide, rahvusvaheliste organisatsioonide ja eraõiguslike isikutega. Peatüki eesmärk on võimaldada Europolil saada ja vahetada piiriülese kuritegevuse vastaseks võitluseks vajalikku teavet ka väljaspool Euroopa Liidu õiguskaitseasutuste süsteemi.

Oluliseks muudatuseks on täpsemad reeglid isikuandmete edastamiseks kolmandatele riikidele ja rahvusvahelistele organisatsioonidele. Koostöö puhul tuleb arvestada andmete päritolu, kasutuspiiranguid, juurdepääsuõigusi, edasise edastamise tingimusi ning andmesubjektide õigusi.

4.8. Andmekaitse (artiklid 98-113)

Kaheksandas peatükis sätestatakse Europolit isikuandmete töötlemise ja andmekaitse üksikasjalik raamistik. Peatükk käsitleb muu hulgas eri andmesubjektide kategooriate andmete töötlemist, eriliiki isikuandmete töötlemist, säilitamist ja kustutamist tähtaegu, andmesubjektide õigusi, andmekaitsealast vastutust ning Europolit andmekaitseametniku ja põhiõiguste ametniku ülesandeid. Samuti tugevdatakse EDPS-i ja liikmesriikide järelevalveasutuste koostööd.

Artikkel 100 sätestab tingimused kuriteoohvrite/kannatanute, tunnistajate ja teiste kuriteo kohta teavet omavate isikute isikuandmete töötlemiseks ning eriliiki isikuandmete, sealhulgas biomeetriliste andmete töötlemiseks.

Artikkel 102 loob eraldi raamistiku isikuandmete töötlemisele Europolit teadus- ja innovatsiooniprojektides, sealhulgas tehisintellekti süsteemide ja mudelitega seotud tegevuses.

Sätetes nähakse ette täiendavad kaitsemeetmed, sealhulgas teatavatel juhtudel eelnev luba, eraldatud töötlemiskeskond, piiratud juurdepääs, eesmärgipiirang ja andmekaitsealase mõjuhinna tegemine.

Artiklid 103-106 käsitlevad andmesubjektide õigusi, sealhulgas andmete parandamist, kustutamist ja töötlemise piiramist. Need sätted on olulised olukordades, kus Europolit töödeldav teave osutub ebatäpseks, aegunuks või õigusvastaselt töödeldavaks.

Artiklid 109 ja 110 käsitlevad Europoli andmekaitseametniku ja põhiõiguste ametniku ülesandeid.

Artiklid 112 ja 113 tugevdavad EDPS-i ja liikmesriikide järelevalveasutuste koostööd.

4.9. Õiguskaitsevahendid ja vastutus (artiklid 114-115)

Üheksandas peatükis sätestatakse Europoli tegevusega seotud õiguskaitsevahendid, sealhulgas kaebuste menetlemine ja Europoli vastutust.

4.10. Parlamentaarse ühiskontrolli tööühm (artiklid 116-117)

Kümnendas peatükis sätestatakse Euroopa Parlamendi ja liikmesriikide parlamentide ühine järelevalve Europoli tegevuse üle. Järelevalve hõlmab muu hulgas ameti tegevust, organisatsiooni, eelarvet ning tegevuse mõju põhiõigustele ja -vabadustele.

4.11. Töötajad (artiklid 118-119)

Üheteistkümnendas peatükis sätestatakse Europoli personaliraamistik ning liikmesriikide ekspertide lähetamine Europoli. See võimaldab Europolil kasutada liikmesriikide pädevatest asutustest pärineva praktilise kogemusega töötajaid ning näeb ette riiklike ekspertide lähetamise Europoli.

4.12. Fintantssätted (artiklid 120-124)

Kaheteistkümnendas peatükis sätestatakse Europoli eelarve koostamise, rahastamise, täitmise ja kontrolli põhimõtted ning toetuste andmise võimalused.

Eelnõu rakendamisega kaasneb oluline täiendav ressursivajadus ka Euroopa Liidu tasandil. Euroopa Komisjoni esialgse hinnangu kohaselt vajavad Europol ja eu-LISA aastatel 2028–2034 kokku ligikaudu 1,053 miljardit eurot täiendavaid vahendeid ning 910 täiendavat töötajat võrreldes 2027. aasta lähtetasemega. Sellest moodustab Europoli osa ligikaudu 1,041 miljardit eurot ja eu-LISA osa ligikaudu 11,8 miljonit eurot.

4.13. Muud sätted (artiklid 125-132)

Kolmeteistkümnendas peatükis sätestatakse Europoli tegevuse üldised haldus- ja aruandlusreeglid, sealhulgas läbipaistvuse, dokumentidele juurdepääsu, salastatud ja tundliku teabe kaitse, pettusevastase tegevuse ning ameti tegevuse hindamisega seotud küsimused.

Peatükis sätestatakse samuti OLAF-i roll Europoli tegevuse kontrollimisel ning muud Europoli haldusliku toimimisega seotud sätted.

4.14. Üleminekusätted (artiklid 133-134)

Neljateistkümnendas peatükis sätestatakse üleminek seniselt määruselt uuele Europoli õiguslikule raamistikule. Uus Europol on senise Europoli õigusjärglane ning tagatakse olemasolevate õiguste, kohustuste ja koostöösuhete järjepidevus. Üleminekusätted on vajalikud selleks, et uue määruse kohaldamisele üleminek ei katkestaks Europoli ja liikmesriikide vahelist operatiivset teabevahetust ega koostööd.

4.15. Muude kehtivate õigusaktide muutmine (artiklid 135-136)

Viieteistkümnendas peatükis muudetakse määrust (EL) 2018/1726 ning määrust (EL) 2024/982.

Artikkel 135 Muudatusega tugevdatakse Europolit ja eu-LISA koostöö õiguslikku raamistikku. Koostöö võib hõlmata tehniliste lahenduste ja komponentide arendamist ning taaskasutamist, ühishankeid, tehnilist tuge, eksperditeadmiste vahetamist ning ühiseid projekte.

Artikkel 136 laiendab Europolit rolli Prüm II raamistikus ning võimaldab Europolil teha teatavaid otsinguid ja riskikontrolle biomeetriliste andmete valdkonnas. Eelkõige on oluline, et liikmesriigist pärinevate DNA-profiilide, sõrmejälgede ja näokujutiste kasutamisel peab Europol järgima andmed esitanud liikmesriigi seatud tingimusi ja vajaduse korral saama selleks liikmesriigilt loa.

4.16. Lõppsätted (artikkel 137-141)

Kuueteistkümnendas peatükis sätestatakse uute süsteemide ja teenuste järkjärgulise kasutuselevõtu kord, rakendus- ja delegeeritud õigusaktide vastuvõtmine ning määruse jõustumine. Eelkõige on oluline artikkel 137 rakendamise seisukohast, kuna mitme uue süsteemi ja tehnilise lahenduse kasutuselevõtu aeg määratakse järk-järgult komisjoni rakendusaktidega. See puudutab muu hulgas riskikontrolliteenust, Europolit pilvetaristut, *Police Shared Data Space*'i, DNA vaste leidmise rakendust ning teiste Euroopa Liidu asutuste automaatse päringutabamisel või selle puudumisel põhinevat süsteemi (ingl. k. *hit / no-hit system*).

Seetõttu ei sõltu määruse praktiline mõju üksnes määruse enda lõplikust tekstist, vaid ka sellele järgnevatest rakendusaktidest ja tehnilistest lahendustest.

5. ÕIGUSLIK ALUS, SUBSIDIAARSUS, PROPORTSIONAALSUS JA ESIALGNE MÕJUDE HINNANG

5.1. Õiguslik alus

Määruse eelnõu õiguslik alus on Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELTL) artikkel 88. Selle kohaselt määratakse Europolit struktuur, toimimine, tegevusvaldkond ja ülesanded kindlaks seadusandliku tavamenetluse kohaselt vastu võetava määrusega. Sama õigusliku aluse alusel võeti vastu ka kehtiv Europolit määrus (EL) 2016/794.

5.2. Vastavus subsidiaarsuse põhimõttele

Euroopa Komisjoni hinnangul **vastab eelnõu subsidiaarsuse põhimõttele**, kuna raske ja organiseeritud kuritegevus, terrorism, küberkuritegevus, rahapesu ning muud tõsised julgeolekuohud on üha enam piiriülesed ning nende tõkestamiseks vajalik teave paikneb sageli erinevates liikmesriikides, asutustes ja infosüsteemides. Komisjoni hinnangul on vajalik ühine Euroopa tasandi platvorm, mis võimaldab koondada teavet, toetada operatiivkoostööd ning edendada õiguskaitseasutuste ühiseid tehnoloogilisi võimekusi.

Komisjoni hinnangul piirdub ettepanek eesmärkide saavutamiseks vajalike muudatustega ning säilitab Europolit liikmesriike toetava rolli. Riigisiseste kriminaalmenetluste juhtimine, uurimistoimingute tegemine ning menetlusotsuste vastuvõtmine jäävad jätkuvalt liikmesriikide pädevate asutuste vastutusalasse. Samuti piiritleb eelnõu Europolit rolli hübriidmõõtmega kuritegevuse puhul politseiasutuste uurimiste toetamisega ning hübriidtegevusega seotud kuritegusid ei lisata uue kuriteoliigina.

Eesti hinnangul on piiriülese õiguskaitsekoostöö korraldamine Euroopa Liidu tasandil ja Europolile mandaadi muudatuste ulatus kooskõlas subsidiaarsuse põhimõttega.

5.3. Vastavus proportsionaalsuse põhimõttele

Komisjoni hinnangul on ettepanek kooskõlas ELTL artiklis 5 sätestatud proportsionaalsuse põhimõttega, kuna kavandatud meetmed ei lähe nende eesmärkide saavutamiseks vajalikust kaugemale. Ettepanekuga tugevdatakse Euroopa Liidu tasandil õiguskaitsealast koostööd, parandades teabe kasutamist, toetades piiriüleseid uurimisi ning hõlbustades juurdepääsu ühistele võimetele, et paremini reageerida piiriülese kuritegevuse keerukusele. Samas säilib senine pädevuste jaotus Euroopa Liidu ja liikmesriikide vahel ning Europolile ei anta sunnimeetmete rakendamise volitusi, mis jäävad jätkuvalt liikmesriikide ainupädevusse. Meetmete proportsionaalsust toetab komisjoni hinnangul ka ettepanekule lisatud mõjuhinnang.

Eesti nõustub esitatud proportsionaalsuse põhimõttele vastavuse hinnanguga, kuna esitatud määruse ettepanekuga tagatakse liikmesriikidele piisav ainupädevusse kuuluvate meetmete kaitse ning Europolile volitused, küll laiendatud kujul, ei riiva liikmesriigi enda otsustusruumi.

5.4. Menetluse edasine käik

Eelnõu menetletakse seadusandliku tavamenetluse korras. Euroopa Liidu Nõukogu teeb otsuse kvalifitseeritud häälteenamusega ning Euroopa Parlament osaleb kaasseadusandjana. Eelnõu menetletakse Euroopa Liidu Nõukogu õiguskaitse töörühmas (LEWP) teemablokkidena. Esimene sisuline arutelu toimus 17.–18. septembril 2026 ning järgmised arutelud on kavandatud operatiivkoostöö, tehnoloogiakeskuse ning koostööteemade üle 2026. aasta sügisel.

6. ESIALGNE MÕJUDE HINNANG

Euroopa Komisjoni hinnangul parandavad kavandatavad muudatused liikmesriikide suutlikkust võidelda raske ja organiseeritud kuritegevuse, terrorismi, küberkuritegevuse, rahapesu, migrantide ebaseadusliku üle piiri toimetamise ning teiste piiriüleste kuriteovormidega. Positiivne mõju peaks tulenema eelkõige ulatuslikumast andmevahetusest, paremast analüütilisest suutlikkusest ning tõhusamast operatiivkoostööst. Seetõttu on kavandataval määrusel tõenäoliselt **oluline positiivne mõju Euroopa Liidu ja Eesti siseturvalisusele tervikuna ning elanikkonna turvatunde suurendamisel kannab see ka olulist sotsiaalset mõju. Europolile võimestamisega kaasnevad arendused toeavad innovatsiooni ja teaduspõhiseid lahendusi, AI-baasil uute, tõhusamate ja turvalisemate analüütiliste tööriistade arendamist ja nende rakendamist õiguskaitstes tõhusamaks kuritegelike piiriüleste võrgustike tuvastamiseks ja tõkestamiseks ning ebaseadusliku tulu konfiskeerimist.**

Eelnõuga tugevdatakse Europolile juhtimis- ja koordineerimisstruktuure, eelkõige tehnoloogia-, innovatsiooni- ja andmehaldusvaldkonnas. Samas kaasneb Europolile volituste, teenuste ja tehnoloogiliste võimekuste laiendamisega ka suurem vajadus tagada andmekaitse, infoturve, põhiõiguste kaitse ja tõhus järelevalve. Europolile töödeldavate isikuandmete maht ning kasutatavate andmekogumite ulatus suureneb eeldatavasti märkimisväärselt. Mõju ulatus sõltub määruse lõplikust sõnastusest, rakendusaktidest, liikmesriikidele pandavate kohustuste täpsest ulatusest ning sellest, millises mahus Eesti õiguskaitseasutused Europolile uusi teenuseid ja võimekusi kasutama hakkavad.

Määruse ettepaneku mõjusid hinnati neljas suuremas kategoorias: i) sotsiaalne mõju; ii) mõju riigiasutustele; ning iii) mõju riigieelarvele. Samuti käsitleti võimalikke muudatusi siseriiklikus õigusruumis.

6.1. Sotsiaalsed mõjud

Kavandatava Europoli määruse **sotsiaalne mõju** seisneb eelkõige **Euroopa Liidu elanike turvalisuse suurendamises**, kuna Europoli tugevamad analüüsi-, andmevahetus-, tehnoloogia- ja operatiivtoe võimalused peaksid parandama liikmesriikide suutlikkust võidelda piiriülese organiseeritud kuritegevuse, terrorismi, küberkuritegevuse, migrantide smugeldamise ja muude uute julgeolekuohtudega. Samal ajal võib Europoli tegevuse ja isikuandmete töötlemise laienemine suurendada vajadust **tugevate põhiõiguste, andmekaitse ja järelevalvemehhanismide** järele, et turvalisuse suurendamine oleks tasakaalus eraelu puutumatuse ja teiste põhiõiguste kaitsega.

6.2. Mõju Eesti riigiasutustele

Europoli analüüsi-, teabevahetus- ja operatiivtoe tugevdamine võib parandada Eesti õiguskaitseasutuste võimalusi tuvastada piiriüleseid kuritegelikke seoseid, kasutada rahvusvahelist kriminaalteavet ning kaasata keerukates uurimistes Europoli eksperditeadmisi, tehnilisi võimekusi ja operatiivtuge. Samal ajal eeldab see kvaliteetsete andmete edastamist, selget tööjaotust, toimivaid riigisiseseid menetlusi ning suuremat valmisolekut osaleda Euroopa Liidu õiguskaitsealases koostöös.

Kõige vahetum mõju avaldub Politsei- ja Piirivalveametile, kelle pädevusse jäävad Europoli riikliku üksuse ülesanded ning kes peab senisest suuremas mahu osalema Europoli teabevahetuses, andmetöötles ja operatiivkoostöös. PPA tegevust mõjutab eeldatavalt andmepäringute mahu kasv ning sellega seotud vajadus arendada ja ühtlustada andmetöötlesprotsesse, tugevdada järelevalve-, infoturbe-, küberturbe- ja andmekaitsemeetmeid ning tagada nende rakendamine koostöös SMIT-iga. Olulisemaks muutub ka **infovahetus RAB-i ja Riigiprokuratuuriga**. Arvestades andmetöötles mahu suurenemist, biomeetriliste andmete ulatuslikumat kasutamist, uute analüütiliste keskkondade loomist ning tehisintellektil põhinevate tööriistade kasutuselevõttu suureneb tõenäoliselt ka **vajadus tihedamaks koostööks AKI-ga**, sealhulgas andmekaitsealaste hinnangute, järelevalvetoimingute ning andmetöötles õiguspärasuse küsimustes. Biomeetriliste andmete suurema kasutamise ja vahetamisega kaasneb eeldatavalt ka **tihedam koostöö EKEI-ga**.

PPA ressursivajadust mõjutavad muu hulgas SIENA kasutamise laienemine, Europoli *Police Shared Data Space*'i ja teiste uute teenuste kasutuselevõtt, Europoli operatiiv- ja analüütilise toe ulatuslikum kasutamine ning uute tehnoloogiliste lahenduste, sealhulgas tehisintellektil põhinevate analüütiliste tööriistade rakendamine. Samuti tuleb arvestada vajadusega luua, arendada ja hallata täiendavaid liidestusi nii Europoli kesksete süsteemide kui ka eu-LISA hallatavate ja arendatavate infosüsteemide ning koostalitlusvõime lahendustega.

Täiendavat personali-, koolitus- ja arendusvajadust võib kaasa tuua Europoli tugibüroo (ESO) loomine või määramine, uute tööprotsesside juurutamine, juurdepääsuõiguste haldamine ning spetsialistide ettevalmistamine. Õiguskaitseasutuste täiendkoolitamisel on võimalik kasutada Euroopa Liidu **Õiguskaitsekoolituse Ameti (CEPOL) koolitusvõimalusi**.

Rahvusvahelise koostöö ja teabevahetuse mahu suurenemisega kaasneb eeldatavalt ka kontrollimist ja menetlemist vajavate teadete arvu kasv. See eeldab tööprotsesside tõhustamist, töökorralduslikke kohandusi ning vajaduse korral õiguslike aluste täpsustamist. Sõltuvalt määruse lõplikust tekstist võib osutuda vajalikuks ka **PPA tegevust reguleerivate õigusaktide**, sealhulgas nt Politsei ja piirivalve seaduse ning Kriminaalmenetluse seadustiku, täpsustamine.

Samas loob reform täiendavad võimalused piiriüleste kuritegelike võrgustike tuvastamiseks ja tõkestamiseks, kriminaaltulu jälitamiseks ja konfiskeerimiseks ning raskete ja organiseeritud kuritegude ennetamiseks, tõkestamiseks ja uurimiseks. Lisaks võib Europoli tugibüroo loomine või määramine mõjutada PPA töökorraldust, personali vajadust ning siseriikliku ja rahvusvahelise koostöö korraldust laiemalt.

Kaitsepolitseiameti seisukohast on määrus oluline eelkõige terrorismi, terrorismi rahastamise ning võimalike hübriidmõõtmega kuritegude kriminaaluurimise vaates. Europoli analüüsi- ja operatiivtoe laienemine võib toetada keerukate piiriüleste juhtumite lahendamist, kuid peab toimuma Europoli pädevuse raames ning kooskõlas riigisisese pädevuse ja menetluskorraldusega. Tõenäoliselt suureneb koostöövajadus PPA, RAB-i ja Riigiprokuratuuriga, eelkõige terrorismi ja selle rahastamisega seotud infovahetuses.

Hübriidmõõtmega kuritegude käsitlemise laiendamise puhul on oluline tagada piisav õigusselgus ning pädevusjaotus Europoli ja liikmesriikide asutuste vahel, et oleks selgelt arusaadav, millised tegevused kuuluvad õiguskaitsekoostöö ning millised julgeolekuasutuste pädevusse.

Siseministeeriumi Infotehnoloogia- ja arenduskeskusele avaldab määrus olulist mõju infosüsteemide arendamisele, haldamisele ja turvalisusele. SMIT-i ülesandeks jääb tagada vajalike infosüsteemide, liidestuste, autentimis- ja juurdepääsulahenduste ning andmevahetuskanalite tehniline toimimine ja turvalisus. Sellega kaasneb vajadus uute süsteemidega liidestamiseks, olemasolevate politseisüsteemide arendamiseks, uute lahenduste testimiseks, käitamiseks ja hooldamiseks ning infoturbe- ja andmekaitseõuete rakendamiseks.

Arvestades biomeetriliste andmete, uute analüütiliste keskkondade ja tehisintellektil põhinevate tööriistade ulatuslikumat kasutamist, suureneb vajadus teha tihedat koostööd PPA, AKI, EKEI, RAB-i ning teiste asjaomaste asutustega. Eraldi tähelepanu tuleb pöörata andmetöötamise seaduslikkuse, logimise, jälgitavuse, õiguspäraste juurdepääsude ning järelevalveks vajalike tehniliste lahenduste tagamisele.

SMIT-i jaoks on oluline, et Europoli ja eu-LISA uute süsteemide tehnilised nõuded, rakendusaktid, arenduste ajakava ja rakendusmudelid oleksid liikmesriikidele aegsasti teada. Süsteemide edukaks kasutuselevõtuks on vaja piisavat üleminekuperioodi ning võimalust kavandada vajalikud arendused, hanked, tehnilised liidestused ja testimised kooskõlas riiklike arendusplaanide ja eelarvetsükklitega. Määruse rakendamine võib kaasa tuua täiendava vajaduse küberturvalisuse tugevdamiseks, toimepidevuse tagamiseks ja intsidentidele reageerimise võimekuse suurendamiseks. Kesksete süsteemide kasvava rolli tõttu muutub olulisemaks ka nende kriisikindlus ning võime tagada teenuste toimimine tõrgete või küberintsidentide korral. Süsteemide tõrked või teenusekatkestused ei tohiks takistada kriminaaluurimiste ega teiste õiguskaitsealaste ülesannete täitmist ning nende

kõrvaldamiseks peavad olema kavandatud piisavad tehnilised ja organisatsioonilised meetmed ning eelarvelised vahendid.

Täiendavat mõju avaldavad ka personali väljaõpe, uute tööprotsesside juurutamine ja spetsialistide ettevalmistamine. Seetõttu võib määruse rakendamine suurendada vajadust täiendavate arendus-, küberturbe-, süsteemihalduse-, andmekaitse- ja järelevalveressursside järele nii SMIT-is kui ka seotud asutustes. Eesti jaoks on oluline, et liikmesriikidele oleksid kättesaadavad Euroopa Liidu rahastamisvahendid ning CEPOL-i ja teiste Euroopa Liidu programmide kaudu pakutavad koolitus- ja toetusmeetmed.

Arvestades määruse märkimisväärset tehnoloogilist mõõdet, on oluline kaasata SMIT varakult nii riigisiseste seisukohtade kujundamisse kui ka määruse rakendamise kavandamisse, et tagada lahenduste tehniline teostatavus, mõistlik rakendamisgraafik ning kooskõla olemasolevate siseriiklike infosüsteemide ja arendusprioriteetidega.

Rahapesu Andmebüroole on oluline eelnõus kavandatud koostöö tugevdamine Europoliga, teiste liikmesriikide rahapesu andmebüroode ning AMLA vahel. Europoliga teabevahetus- ja analüüsivõimekuse tugevdamine võib parandada võimalusi tuvastada piiriüleseid rahapesu-, terrorismi rahastamise ja muid finantskuritegudega seotud seoseid ning toetada keerukate rahvusvaheliste finantsuurimiste läbiviimist. Mõju ulatus sõltub muu hulgas sellest, millises mahus saab Europol rahapesu andmebüroodelt teavet küsida, millistel tingimustel võivad rahapesu andmebürood andmete edastamisest keelduda ning millised piirangud kehtivad andmete edasisele kasutamisele, jagamisele ja säilitamisele. Tähelepanu tuleb pöörata sellele, et säiliks õigusselgus andmete omaniku õiguste, kasutuspiirangute, andmekvaliteedi ning vastutuse osas.

RAB-i jaoks võib suureneda rahvusvahelise teabevahetuse maht, päringute arv ning vajadus osaleda ühistes analüüsides ja koostööprotsessides. Samal ajal võib Europoliga võimeistamine parandada RAB-i võimalusi kasutada finantsluure töötlemisel Europoliga analüütilisi võimekusi ja rahvusvahelist koostöövõrgustikku.

RAB-i vaatest on oluline tagada, et koostöö AMLA ja Europoliga toetaks tõhusat operatiivkoostööd, säilitades samal ajal rahapesu andmebüroode autonoomia, pädevuse ja sõltumatuse. Samuti peab säilima RAB-i õigus otsustada, millist teavet Europolile ning Europoliga kaudu teistele liikmesriikidele jagada.

Riigiprokuratuurile avaldab määrus mõju eelkõige piiriüleste kriminaalmenetluste, ühiste uurimisrühmade ning Europoliga, Eurojusti ja EPPO-ga tehtava koostöö kaudu. Europoliga operatiivtoe, analüütiliste teenuste ja andmevahetusvõimekuse tugevdamine võib parandada võimalusi kasutada rahvusvahelist kriminaalteavet ning toetada keerukate piiriüleste kriminaalasjade menetlemist.

Suuremahuline andmevahetus, automaatsed vasted, ühised operatiivanalüüsid ning Europoliga analüütiliste toodete laialdasem kasutamine võivad suurendada vajadust hinnata nende menetluslikku kasutatavust, tõendiväärtust ja õiguspärasust. Seetõttu muutuvad veelgi olulisemaks tõendite kasutamise, vastutuse, andmete kvaliteedi ning menetluse juhtimisega seotud küsimused.

Määruse rakendamisel suureneb ilmselt koostöö PPA, KAPO, RAB-i ja EPPO-ga. Samuti võib kasvada vajadus koordineerida piiriüleseid kriminaalmenetlusi ja ühiseid uurimisrühmi ning hinnata Europoli kaudu saadud teabe kasutatavust Eesti kriminaalmenetluses.

Riigiprokuratuuri jaoks on oluline, et Europoli operatiivtoe tugevdamine ei muudaks liikmesriikide menetlusautonoomiat ning et kriminaalmenetluste juhtimine jääks jätkuvalt liikmesriikide pädevate asutuste vastutusalasse.

Andmekaitse inspeksioonile võib määrus kaasa tuua märkimisväärse täiendava järelevalvekoormuse. Europoli andmevahetus-, analüüsi- ja innovatsioonivõimekuse laienemisega suureneb eeldatavalt ka piiriülese andmetöötlemise maht ning biomeetriliste ja muude tundlike isikuandmete kasutamine õiguskaitsealases koostöös.

AKI jaoks muutuvad olulisemaks küsimused, mis on seotud tundlike isikuandmete töötlemise, andmete riskkasutuse, analüütiliste keskkondade, automatiseeritud andmetöötlemise ning tehisintellektil põhinevate tööriistade kasutamise õiguspärasusega. Samuti võib suureneda vajadus hinnata andmekaitsealaseid mõjuhinnanguid, kontrollida andmete kasutamise õiguspärasust ning teha koostööd EDPS-i ja teiste liikmesriikide järelevalveasutustega.

Määruse rakendamisel tuleb tagada piisav õigusselgus andmete kogumise, kasutamise, säilitamise, parandamise, kustutamise ja edasise jagamise tingimuste osas. AKI roll suureneb nii andmetöötlemise õiguspärasuse ennetaval hindamisel kui ka võimalike andmekaitsealaste rikkumiste menetlemisel. Lisaks võib suureneda vajadus nõustada õiguskaitseasutusi uute süsteemide, teenuste ja tehnoloogiliste lahenduste kavandamisel ja kasutuselevõtul, et tagada andmekaitsealaste arendamine juba arenduste varases etapis.

Arvestades uute süsteemide ja andmevahetuslahenduste kasutuselevõttu, võib tekkida vajadus täiendavate ressursside, erialase väljaõppe ja tehnilise kompetentsi suurendamise järele, et tagada tõhus järelevalve Euroopa Liidu ja riigisisese andmekaitseraamistiku nõuete täitmise üle.

Eesti Kohtuekspertiisi Instituudile võib mõju avalduda eelkõige biomeetriliste, DNA- ja muude kohtuekspertiisiandmete kasutamise ja vahetamise kaudu. Mõju ulatus sõltub sellest, millises mahus selliseid andmeid Europoli lahendustes kasutatakse ning milliseid tehnilisi ja õiguslikke tingimusi nende töötlemisele kohaldatakse.

Määruse rakendamisel tuleb arvestada õiguskaitseasutuste isikuandmete töötlemisele kohalduva õigusraamistikuga. Liikmesriikide pädevate asutuste õiguskaitse eesmärgil toimuvale andmetöötlemisele kohalduv direktiiv (EL) 2016/680 ning Europoli enda andmetöötlemisele määrus (EL) 2018/1725 koos Europoli määruse asjakohaste sätetega. Andmekaitsealaste rakendamine eeldab selget vastutuse jaotust, rollipõhiseid juurdepääsuõigusi, andmete kvaliteedi tagamist, logimist ning võimalust andmeid parandada või kustutada.

6.3. Mõju riigieelarvele

Euroopa Komisjoni finants- ja digitaalses seletuskirjas on aastateks 2028-2034 Europoli ja eu-LISA täiendavateks vajadusteks kokku hinnatud ligikaudu **1 053,21 miljonit eurot** ning **910 täiendavat töötajat** võrreldes 2027. aasta lähteolukorraga. Sellest moodustab Europoli osa 1 041,452 miljonit eurot ja eu-LISA osa 11,758 miljonit eurot. **Seega ei ole 1 053,21 miljonit eurot ega 910 töötajat seotud üksnes Europoliga.** Need arvud on **indikatiivsed** ning ei määra ette kindlaks aastate 2028–2034 mitmeaastase finantsraamistiku lõplikku sisu ega rahastamisotsuseid.

Euroopa Komisjoni finantsseletuskirjas hinnatakse liikmesriikide kuludeks kokku **590,15 miljonit eurot**, millest ühekordsed kulud moodustavad 254,85 miljonit eurot ja aastate 2028-2034 korduvad kulud kokku 335,3 miljonit eurot. **Jääb ebaselgeks, milline osa kavandatakse katta Euroopa Liidu vahenditest ja milline osa jääb liikmesriikide endi eelarvelisteks kuludeks.**

Eesti esialgse hinnangu kohaselt võib eelnõu rakendamisega kaasnev kulu meie riigile uuel eelarveperioodil olla ligikaudu **16–20 miljonit eurot, millest umbes pool (8-10 mln eurot) võib olla ühekordne kulu (kõigi asjaomaste siseriiklike asutuste koondkulud).** Tegemist on esialgse hinnanguga, mida tuleb täpsustada eelnõu lõpliku sisu, rakenduskorra, tehniliste lahenduste ja kulude jaotuse selgumisel. Hinnangu täpsustamisel tuleb eristada ühekordseid arendus- ja kohandamiskulusid püsivatest personali-, hooldus-, litsentsi-, turbe- ja järelevalvekuludest.

Komisjon on eelnõu dokumentides märkinud, et 2028. aastast algavad rahastamis- ja personalinäitajad on **illustratiivsed** ning sõltuvad järgmise mitmeaastase finantsraamistiku üle peetavate institutsioonidevaheliste läbirääkimiste tulemustest ja iga-aastasest eelarvemenetlusest. Seetõttu tuleb Eesti kuluhinnangut käsitada esialgsena ning seda ajakohastada läbirääkimiste ja rakendamise kavandamise käigus.

Eelnõu suurendab õiguskaitse valdkonna töötajate koolitusvajadust, sest õiguskaitseasutused peavad tundma uusi andmetöötlusvõimalusi, koostööprotsesse ja tehnilisi lahendusi. Võimaluse korral tuleb kasutada Euroopa Liidu koolitusvõimalusi, sealhulgas CEPOL-i pakutavat tuge. Rakendamisel tuleb tagada piisav üleminekuage, et asutused saaksid kohandada töökorraldust, infosüsteeme ja ressursse.

Eesti täpne tööjõu- ja ressursivajadus sõltub määruse lõplikust sisust ning vajalikest õiguslikest ja tehnilistest muudatustest. Eesti riigieelarvest kaetavaid kulusid käsitletakse riigi eelarvestrateegia ja riigieelarve koostamisel.

Eesti jaoks on oluline, et rakendamise ajakava, üleminekuperioodid ja liikmesriikidele kaasnevad kulud oleksid proportsionaalsed ning et Euroopa Liidu vahenditest oleks võimalik toetada määruse rakendamiseks vajalikke siseriiklikke arendusi, tehnilisi liidestusi, organisatsioonilisi muudatusi ning täiendavat väljaõpet.

7. EESTI SEISUKOHAD JA PÕHJENDUSED

7.1. Eesti toetab Europoli võimestamist Euroopa Liidu õiguskaitsealase teabe-, operatiivinfo- ja innovatsioonikeskusena ning piiriüleste kriminaaluurimiste ja politseikoostöö süsteemseks toetamiseks. Peame oluliseks, et Europolile ei teki eelnõu kohaselt iseseisvat operatiivset,

menetluslikku ega juhtimispädevust ning säilivad senised põhimõtted, mille kohaselt liikmesriigi pädevad asutused otsustavad Europoli toe kasutamise üle ning juhivad (ühisoperatsioonide korral) riigisiseseid kriminaalmenetlusi ja uurimistoiminguid.

Põhjendus: Eesti toetab Europoli operatiiv-, analüüsi-, andmevahetus- ja tehnoloogiavõimekuse tugevdamist ning operatiivtoe laiendamist, sealhulgas operatiivrakkerühmade, ühiste uurimisrühmade ja haruldaste/spetsiifiliste eksperditeadmiste pakkumist liikmesriikide politseiasutustele. Samuti toetab Eesti Europoli rolli tugevdamist innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevuse võimestamisel. Selline Europoli võimestamine võib oluliselt tõhustada võitlust raske ja organiseeritud piiriülese kuritegevuse, terrorismi ja selle rahastamise ning küberkuritegevusega ning parandada liikmesriikide õiguskaitseasutuste koostöövõimekust. Eelkõige võimaldab see kiiremat ja süsteemsemat teabevahetust, tõhusamat operatiivset koordineerimist, paremat juurdepääsu kesksetele analüüsi- ja andmetöötlusvõimekustele ning liikmesriikide suuremat kaasatust ühiste uurimisrühmade ja operatiivrakkerühmade tegevusse. Samuti aitab see tagada, et liikmesriikidel oleks ligipääs kõrgetasemelisele ekspertiisile ja tehnoloogilistele lahendustele, mida ei ole alati võimalik riiklikul tasandil samaväärselt arendada.

Näeme Europoli rolli jätkuvalt piiriülest politseitööd toetava asutusena, vastavalt ELTL Artiklile 88 ning liikmesriigi pädevatele asutustele peab samuti jääma senine otsustusõigus Europoli toe kasutamise üle ning liikmesriikidele riigisiseste kriminaalmenetluste ja uurimistoimingute juhtimise pädevus.

Liikmesriikide pädevuse säilitamine on oluline Euroopa Liidu aluslepingust¹⁰ tuleneva pädevusjaotuse järgimiseks ning liikmesriikide vastutuse tagamiseks riikliku julgeoleku, avaliku korra kaitse ja kriminaalmenetluse läbiviimise eest. Kuritegude uurimine, tõendite kogumine, menetlusotsuste tegemine ning õiguskaitsemeetmete kohaldamine toimuvad riigisisese õiguse alusel ning kuuluvad liikmesriikide pädevate asutuste vastutusalasse. Europoli ülesanne on liikmesriikide tegevust toetada, koordineerida ja täiendada, mitte asendada liikmesriikide õiguskaitseasutuste otsustus- või juhtimispädevust.

7.2. Eesti toetab Europoli andmevahetus-, ristkontrolli- ja analüüsivõimekuse arendamist. Liikmesriigi pädeva asutuse poolt Europoli süsteemidesse andmete sisestamisel kehtestatud kasutustingimused ja piirangud peavad säilima ning nendega tuleb arvestada kogu andmetöötlusahela vältel. Europoli ja liikmesriikide vastutus Europoli süsteemides töödeldavate andmete kvaliteedi, õigsuse ja ajakohasuse eest peab olema selgelt määratletud ning tuleb tagada selged õiguslikud alused ka Europolile andmete esitamisest keeldumiseks. Teeme ettepaneku täpsustada määruses mõistet „halduslikku laadi isikuandmed“ (*operational personal data*), et tagada isikuandmete töötlemisel ühtne tõlgendus juurdepääsu – ja säilitamistingimuste osas.

Põhjendus: Europoli andmevahetus-, ristkontrolli- ja analüüsivõimekuse tugevdamine võib märkimisväärselt parandada liikmesriikide õiguskaitseasutuste suutlikkust tuvastada piiriüleseid

¹⁰ Euroopa Liidu Toimimise Lepingu artikkel 88 käsitleb õiguslike aluseid Europoli asutamiseks ja tegutsemiseks ning selle ülesannete, struktuuri ja tegevuse kohta.

kuritegelikke seoseid ning kasutada olemasolevat teavet tõhusamalt. Samal ajal suureneb vajadus tagada andmete töötlemise läbipaistvus, õiguspärasus ja õiguskindlus kogu andmetöötlusahela vältel.

Eesti peab oluliseks, et liikmesriigi pädeva asutuse poolt andmete kasutamisele kehtestatud tingimused ja piirangud säiliks ka pärast andmete edastamist Europolile ning oleksid arvestatavad kõigis edasistes töötlemistoimingutes. Samuti peavad olema selgelt määratletud Europoli ja liikmesriikide vastutus andmete kvaliteedi, õigsuse ja ajakohasuse tagamisel ning tingimused, mille korral võib liikmesriigi pädev asutus **andmete või teabe edastamisest keelduda**.

Lisaks peab Eesti vajalikuks täpsustada määruses mõistet „**halduslikku laadi isikuandmed**“ (*operational personal data*). Mõistet kasutatakse eelnõus korduvalt isikuandmete töötlemist puudutavate sätete kohaldamisala määratlemisel kuid selle tähendus võimaldab erisusi tõlgendamisel. Mõiste täpsustamine Artiklis 4 (Mõisted) all suurendaks õigusselgust, toetaks määruse ühetaolist kohaldamist ning aitaks vältida erinevatest tõlgendustest või tõlgetest tulenevaid õiguslikke ebaselgusi.

7.3. Määruses tuleb selgelt määratleda vastutus andmesubjektide õiguste tagamisel ning Europoli süsteemides või ühistes andmekeskondades tehtud analüütiliste järelduste loomise, kasutamise, jagamise ja neile juurdepääsu võimaldamise puhul. Määrus peab ette nägema vajalikud kontrollimise- ja järelevalvemehhanismid nimetatud nõuete täitmiseks. Täiendavad kaitsemeetmed on vajalikud selliste isikute puhul, kelle seos kuritegevusega võib olla nõrk või üldse puududa ning nende andmete ulatuslik töötlemine suurendab põhjendamatu seostamise ja põhiõiguste riive riski.

Põhjendus: Kuna kavandatavas politseiasutuste ühises andmeruumis töötlevad andmeid mitu osalist ning andmeid võidakse omavahel seostada ja analüüsida, peab määrusest selgelt nähtuma, kes vastutab konkreetsete töötlemistoimingute ja nende tagajärgede eest.

Soovitame näha lisa II kategooriatest väljapoole jäävate isikute andmete töötlemisel ette täiendavad kaitsemeetmed (dokumenteeritud vajalikkuse hinnang, lühem kontrolliperiood, tehniline eraldamine ja aruandlus). Täiendavad kaitsemeetmed on vajalikud, sest selliste isikute seos kuritegevusega võib olla nõrk või üldse puududa ning nende andmete ulatuslik töötlemine suurendab põhjendamatu seostamise ja põhiõiguste riive riski. Selliste andmete ulatuslik töötlemine võib suurendada põhjendamatu seostamise, ebaõigete järelduste ning põhiõiguste ebaproportsionaalse riive riski. Dokumenteeritud vajalikkuse hinnang, lühemad läbivaatamisperioodid, tehniline eraldamine ning regulaarne aruandlus aitavad tagada, et andmete töötlemine jääb eesmärgipäraseks, proportsionaalseks ja piirduks üksnes Europoli ülesannete täitmiseks vajalikuga.

7.4. Eesti peab oluliseks rõhutada, et Europoli süsteemides töödeldavate andmete ning nendega tehtud toimingute täielik jälgitavus peab olema tagatud kogu andmetöötlusahela ulatuses.

Põhjendus: Määruse eelnõu laiendab Europoli võimalusi andmeid töödelda, seostada, analüüsida ja taaskasutada ning suurendab andmete liikumist erinevate süsteemide, andmekogude ja tööprotsesside vahel. Seetõttu on oluline tagada andmete ja nendega tehtud toimingute täielik jälgitavus kogu andmetöötlusahela ulatuses. Jälgitavus peab hõlmama andmete päritolu, andmete muutmist ja

täiendamist, andmetele juurdepääsu, andmete töötlemist, analüüsimist, seostamist ja jagamist, kasutustingimuste ja piirangute kohaldamist ning andmete põhjal loodud seoste, analüüside ja järelduste seostatavust nende aluseks olevate andmetega. Samuti peab olema võimalik tuvastada andmetega tehtud toimingute, muudatuste, täienduste, seoste ja järelduste tegija ning nende tegemise aeg.

7.5. Eesti peab oluliseks, et isikuandmete säilitamise tingimused ja tähtajad oleksid selgelt reguleeritud ning toetaksid andmete minimaalse töötlemise ja proportsionaalsuse põhimõtte järgimist. Nimetatud nõuded peavad olema kajastatud nii määruses kui ka Europoli andmetöötlussüsteemide toimimist reguleerivates rakendusaktides viisil, mis võimaldab nende tõhusat kontrollimist ja süsteemset järelevalvet. Eriti oluline on nende nõuete järgimine struktureerimata isikuandmete töötlemisel ning juhtudel, kui töödeldakse selliste isikute andmeid, kes ei kuulu Europoli tavapärasesse andmesubjektide kategooriasse. Teeme ettepaneku sätestada isikuandmete säilitamise absoluutne ülempiir ning diferentseeritud säilitamistähtajad. Üksnes perioodilise ülevaatamise kohustus ei pruugi tagada, et andmeid ei säilitata põhjendamatult kaua, eriti nende isikute puhul, kelle seos kuritegevusega on kaudne või kõrvaline.

Põhjendus:

Peame oluliseks, et säilitamistähtaegu ja nende kohaldamise tingimusi reguleeritaks piisava detailsusega nii määruses kui ka rakendusaktides ning et nende täitmine oleks allutatud tõhusale järelevalvele. See on eriti oluline struktureerimata isikuandmete töötlemisel ning selliste isikute andmete puhul, kes ei kuulu Europoli tavapärasesse andmesubjektide kategooriasse, kuna nende andmete seos kuritegevusega võib olla ebakindel, kaudne või alles täiendava kontrolli objekt.

Seetõttu toetab Eesti absoluutse säilitamise ülempiiri ning diferentseeritud säilitamistähtaegade kehtestamist. Üksnes perioodilise läbivaatamise kohustus ei pruugi praktikas piisavalt tagada, et andmed kustutatakse õigeaegselt, eriti juhtudel, kus puudub jätkuv operatiivne vajadus nende säilitamiseks. Selgemad ja etteantud tähtajad aitaksid vähendada põhjendamatult pikaajalise säilitamise ohtu ning tagada parema tasakaalu õiguskaitse eesmärkide ja põhiõiguste kaitse vahel.

7.6. Eesti peab oluliseks, et juurdepääs Europoli töödeldavale teabele oleks põhjendatud, eesmärgipärane ja proportsionaalne ning seotud konkreetse uurimise, menetluse või muu Europoli pädevusse kuuluva ülesande täitmisega ning kooskõlas andmetele kehtestatud kasutustingimustega. Eesti peab vajalikuks täpsustada automaatse päringutabamuse või selle puudumisel põhineva süsteemi päringute ning Europoli ja teiste Euroopa Liidu ametite ning kolmandate osapooltega andmevahetuse tingimusi, eelkõige eesmärgipiirangu, andmete kvaliteedi ning Europoli ja liikmesriikide vastutuse jaotuse osas.

Põhjendus: Europoli andmekeskonnad, ristkontrolliteenused ja automaatsed päringulahendused võivad märkimisväärselt parandada liikmesriikide õiguskaitseasutuste võimekust tuvastada piiriüleseid seoseid ning kasutada olemasolevat teavet tõhusamalt. Selliste lahenduste kasutuselevõtuga peab siiski kaasnema selgus selles, millistel tingimustel, eesmärkidel ja ulatuses võib Europoli töödeldavale teabele juurde pääseda.

Juurdepäas andmetele peab põhinema õigustatud vajadusel ning olema seotud konkreetse uurimise, menetluse või muu Europoli pädevusse kuuluva ülesande täitmisega. Samuti peab andmete kasutamine olema kooskõlas andmetele kehtestatud kasutustingimuste ja eesmärgipiirangu põhimõttega.

Automaatse päringutabamuse või selle puudumisel põhineva süsteemi ning Europoli ja teiste Euroopa Liidu ametite või kolmandate osapoolte vahelise andmevahetuse puhul on oluline tagada selged ja üheselt mõistetavad reeglid andmete kasutamise eesmärgi, andmete kvaliteedi ning vastutuse jaotuse kohta. See aitab vältida õiguslikku ebaselgust ning tagada andmete õiguspärase ja proportsionaalse kasutamise.

7.7. Eesti rõhutab kesksete Europoli teenuste, infosüsteemide ja tehnoloogiliste lahenduste puhul toimepidevuse ja kriisikindluse tagamist. Europoli kesksete teenuste ja tehnoloogiliste lahenduste tõhus kasutuselevõtt eeldab liikmesriikidele keske metoodilise toe ja tehnoloogilise nõustamise kättesaadavust, et vältida olukorda, kus uute lahenduste kasutuselevõtt põhjustab liikmesriikidele põhjendamatut täiendavat andmesisestus-, aruandlus- või halduskoormust.

Põhjendus: Europoli uute andmevahetus- ja analüüsilahenduste kasutuselevõtt võib oluliselt parandada liikmesriikide võimalusi tuvastada kuritegelikke seoseid ning kasutada piiriüleselt kättesaadavat teavet. Samal ajal suureneb sõltuvus kesketest infosüsteemidest ja tehnilistest teenustest.

Eesti peab oluliseks, et Europoli kesksete süsteemide, sealhulgas SIENA, riskkontrolliteenuse, politseiasutuste ühise andmeruumi (*Police Shared Data Space*), Europoli pilvetaristu ning teiste kesksete andmevahetus- ja analüüsilahenduste arendamisel oleks tagatud nende toimepidevus, töökindlus ja kriisikindlus. Süsteemide tõrked või katkestused ei tohi muutuda takistuseks kriminaaluurimiste läbiviimisel ega muude õiguskaitsealaste ülesannete täitmisel.

Uute süsteemide kasutuselevõtt ei tohiks liikmesriikidele kaasa tuua ebaproportsionaalset täiendavat andmesisestus-, aruandlus- või halduskoormust. Europoli kesksete teenuste ja tehnoloogiliste lahenduste tõhus kasutuselevõtt eeldab liikmesriikidele vajaliku metoodilise toe ja tehnoloogilise nõustamise kättesaadavust.

7.8. Eesti toetab Europoli suuremat rolli innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevuse valdkonnas, kooskõlas liikmesriikide määratletud vajaduste ja prioriteetidega. Eesti peab otstarbekaks, et Europolil oleks süsteemne ülevaade liikmesriikides kavandatavatest ja elluviidavatest õiguskaitsevaldkonna innovatsiooni ning teadus- ja arendusprojektidest ja nende tulemustest ning Euroopa Komisjon annaks Europolile ja liikmesriikidele ülevaateid Euroopa Liidu fondidest rahastatavatest õiguskaitsevaldkonna innovatsiooni- ja arendusprojektidest.

Põhjendus: Kuritegevuse üha tehnoloogilisem olemus eeldab õiguskaitseasutustelt võimet kasutada uusi tehnoloogiaid, digitaalseid uurimisvõimalusi ning tehisintellektil põhinevaid analüütilisi tööriistu. Eesti toetab Europoli rolli tugevdamist innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevuse võimestamisel ning liikmesriikide ühiste võimekuste arendamisel.

Innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevuse eesmärkidel toimuv isikuandmete töötlemine peab olema õiguspärane, eesmärgipärane ja proportsionaalne. Kui eesmärki on võimalik saavutada anonümiseeritud, pseudonümiseeritud või sünteetiliste andmete abil, tuleks eelistada selliseid lahendusi. Isikuandmete kasutamisel tuleb tagada asjakohaste andmekaitse-, infoturbe- ja järelevalvemeetmete rakendamine ning andmesubjektide õiguste tõhus kaitse.

Liikmesriikidel peab säilima võimalus määrata nende poolt teadus- ja arendustegevuse eesmärgil kättesaadavaks tehtud andmete kasutamise tingimused. Selged nõusoleku andmise ja kasutustingimuste määramise põhimõtted aitavad tagada õigusselgust ning tugevdavad liikmesriikide usaldust andmete jagamise vastu.

Europoli süsteemne ülevaade liikmesriikides kavandatavatest ja elluviidavatest innovatsiooni ning teadus- ja arendusprojektidest aitab vältida dubleerivaid arendusi, soodustab parimate praktikate levikut ning toetab ühiste tehnoloogiliste võimekuste kujundamist. Euroopa Liidu rahastatavate projektide parem nähtavus ja koordineerimine aitab tõhusamalt kasutada olemasolevaid teadmisi ning laiendada edukate lahenduste kasutuselevõttu teistes liikmesriikides.

7.9. Eesti peab vajalikuks tagada, et Europoli haldusnõukogu säilitab oma keskse rolli ameti strateegilises juhtimises, järelevalves ja võimearenduste suunamises. Eesti jaoks on tähtis, et kõikidele liikmesriikidele oleks tagatud võrdväärne osalus ja hääleõigus Europoli prioriteetide, tööprogrammide ning võimearenduste kujundamisel. Uute juhtimis-, koordineerimis- ja tugistruktuuride loomisel tuleks lähtuda nende tegelikust lisandväärtusest ning liikmesriikidele peab jääma piisav paindlikkus määrusest tulenevate ülesannete täitmise korraldamisel.

Põhjendus: Eelnõuga nähakse ette mitmete uute juhtimis-, koordineerimis- ja tugistruktuuride loomist nii Europoli kui ka liikmesriikide tasandil, nt Riiklik Tugiüksus (ingl. k. *Europol Support Office*), mida iga liikmesriik peaks looma lisaks olemasolevatele sidebüroodele - selle ülesanded ja koormus on alles täpsustamisel. Eesti peab oluliseks, et selliste struktuuride loomine oleks põhjendatud nende tegeliku lisandväärtusega ning toetaks Europoli pädevusse kuuluvate ülesannete tõhusamat täitmist.

Europoli Haldusnõukogu peab säilitama oma keskse rolli ameti strateegilises juhtimises, järelevalves ja arengusuundade kujundamises. Uute juhtimis- ja nõuandestruktuuride loomine ei tohiks vähendada, asendada ega dubleerida Haldusnõukogu ülesandeid või otsustuspädevust.

Liikmesriikidele peab jääma piisav paindlikkus määrusest tulenevate ülesannete täitmise korraldamisel. Kui määruse eesmärged on võimalik saavutada olemasolevaid organisatsioonilisi lahendusi või töökorraldust kasutades, ei peaks liikmesriikidele olema kohustuslik uute organisatsiooniliste üksuste või tugistruktuuride (näiteks eelnõus nimetatud Riiklik Tugiüksus) loomine.

Samuti on tähtis tagada kõikide liikmesriikide võrdne võimalus osaleda Europoli arengusuundade, prioriteetide ja võimearenduste kujundamises ning nende üle otsustamisel.

7.10. Eesti toetab Europoli suutlikkuse arendamist hübriidmõõtmega kuritegevuse ennetamisel, avastamisel ja uurimisel. Eesti peab siiski vajalikuks, et Europoli volitused hübriidmõõtmega kuritegevuse käsitlemisel oleksid selgelt määratletud ja nende kohaldamisala piisavalt täpselt piiritletud, vältimaks kattuvust liikmesriikide pädevuses olevate ülesannete ja volitustega. Eesti toetab eelnõus kasutatud lähenemist, mille kohaselt hübriidmõõde ei kujuta endast uut iseseisvat kuriteoliiki, vaid võib esineda Europoli pädevusse juba kuuluvate kuritegude ühe tunnusena.

Põhjus: Euroopa julgeolekukeskkonna muutumine ning vaenulike välismõjutuste sagenemine suurendavad vajadust toetada liikmesriike selliste kuritegude avastamisel ja uurimisel, millel võib olla hübriidmõõde. Eesti toetab Europoli rolli tugevdamist selliste juhtumite käsitlemisel Euroopa Liidu tasandil.

Eesti toetab eelnõus kasutatud lähenemist, mille kohaselt hübriidmõõde ei kujuta endast uut iseseisvat kuriteoliiki, vaid võib esineda Europoli pädevusse juba kuuluvate kuritegude ühe tunnusena. Seetõttu ei tohiks hübriidmõõtmega kuritegevuse käsitlemine kujuneda iseseisvaks aluseks Europoli pädevuse laiendamiseks.

7.11. Eesti peab oluliseks määruse rakendamisel realistlikku ajakava ja rakendusaktide väljatöötamisel liikmesriikide asjakohast kaasamist. Liikmesriikidele tuleb tagada võimalus kasutada võimalikult suures ulatuses Euroopa Liidu rahastamisvahendeid ning Euroopa Liidu Õiguskaitsekoolituse Ameti (CEPOL) koolitusvõimalusi määruse rakendamiseks vajalike tehniliste, organisatsiooniliste ja personalialaste muudatuste elluviimisel.

Põhjus: Määruse rakendamise praktiline mõju sõltub suurel määral rakendusaktidest, tehnilistest lahendustest ning nende kasutuselevõtu ajakavast. Uute süsteemide, teenuste ja tööprotsesside rakendamine eeldab liikmesriikidelt täiendavaid tehnilisi, organisatsioonilisi ja personalialaseid ettevalmistusi.

Eesti jaoks on tähtis, et uute võimekuste ja süsteemide kasutuselevõtt toimuks realistliku rakendusgraafiku ning piisava ettevalmistusajaga. Rakendamisel tuleb arvestada liikmesriikide olemasolevate tehniliste võimekuste, infosüsteemide, töökorralduse ja eelarveliste võimalustega.

Europoli võimekuste laienemine suurendab eeldatavasti andmevahetuse mahtu, päringute arvu ning liikmesriikide töökoormust. Seetõttu on oluline tagada liikmesriikidele piisavad rahastus-, koolitus- ja tugivõimalused ning võimalus kasutada Euroopa Liidu vahendeid määruse rakendamiseks vajalike investeeringute tegemisel. Peamiseks rahastusallikaks on EL sisejulgeolekufond. Kuna liikmesriikide riigiplaanidesse eraldatavad vahendid võivad jääda ebapiisavaks, siis peaks olema võimalik konkreetsete arenduste jaoks lisavahendeid saada ka fondi kesksetest vahenditest, mille kasutamist planeerib Euroopa Komisjon.

8. KOOSKÕLASTAMINE

Eesti seisukohtade väljatöötamisse kaasati Justiits- ja Digiministeerium, Rahandusministeerium, Politsei- ja Piirivalveamet, Siseministeeriumi Infotehnoloogia ja Arenduskeskus, Andmekaitse Inspeksioon, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, Rahapesu Andmebüroo. Tagasiside laekus Justiits- ja

Digiministeeriumilt (koos Riigiprokuratuuriga), Politsei- ja Piirivalveametilt, Siseministeeriumi Infotehnoloogia ja Arenduskeskuselt, Andmekaitse Inspeksioonilt, Eesti Kohtuekspertiisi Instituudilt, Rahapesu Andmebüroolt ning sellega arvestamine kajastub seletuskirja lisas 1 – Kaasamistabel.